PREZENȚA BAZEI APELATIVE DE SUBSTRAT ÎN REPERTORIUL ONOMASTIC AL RECENSĂMINTELOR POPULAȚIEI MOLDOVEI DIN ANII 1772-1773 ȘI 1774

ECATERINA PLEȘCA

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MEC

Rezumat. În comunicarea de față ne-am propus să urmărim transferul în onomastică al cuvintelor autohtone din limba română notate în registrele Recensămintelor populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774. Cercetările au arătat că în sursa dată au fost înregistrate antroponime formate doar de la 35 dintre apelativele de origine autohtonă (baci, balaur, balegă, baltă, bâlc, bâr, brad, brânză, buză, cioară, cioc, ciut, copac, cursă, fărâmbă, fluier, gata, ghimpe, groapă, grumaz, leurdă, mare, măgar, mărar, mânz, moș, murg, pârâu, pupăză, rață, strungă, țap, țeapă, urdă, vatră). Acestea și derivatele lor apar ca bază apelativă la prenume, supranume/ porecle, patronime/ nume de familie. Repartiția lor geografică diferă de la ținut la ținut. La est de Prut numărul lor este mai mic decât în restul Moldovei istorice. Unele dintre ele nu apar ca bază apelativă în acest spațiu de răspândire a limbii române.

Cuvinte-cheie: antroponim, bază apelativă, cuvânt de substrat, derivat, repertoriu onomastic, recensământul populației Moldovei etc.

Abstract. In the present communication we set out to pursue transfer in onomastics of native/ substrate words noted in the registers Census of the population of Moldavia from 1772-1773 and 1774. Research shows that anthroponyms have been recorded in this source only from 35 substrate words (baci, balaur, balegă, baltă, bâlc, bâr, brad, brânză, buză, cioară, cioc, ciut, copac, cursă, fărâmbă, fluier, gata, ghimpe, groapă, grumaz, leurdă, mare, măgar, mărar, mânz, moș, murg, pârâu, pupăză, rață, strung, țap, țeapă, urdă, vatră). These and their derivatives appear as an appellation basis first name, last name, nickname. Their geographical distribution differs from county to county. East of the Prut their number is smaller than in the rest of historical Moldova. Some of them do not appear as an appellation base in the repertoire of anthroponyms registered in this space for spreading the Romanian language.

Keywords: anthroponyms, appellation base, substrate word, derivative, onomastic repertoire, census of the population of Moldavia etc.

1.1. Transferul apelativelor în onomastică se face prin păstrarea bazei apelative, condiție în care cuvântul supus transferului își păstrează forma și, o perioadă oarecare, conținutul său intern. Mai mult ca atât, unitatea onomastică nou formată capătă trăsăturile limbii locale, adică se poate deosebi prin particularități dialectale constituite diacronic și teritorial

(fonetice, morfologice, de formare a cuvintelor, semantice ș. a.). Respectiv, onomastica păstrează un material de limbă foarte valoros pentru istoria limbii, dialectologie, geografia lingvistică, etnolingvistică, sociolingvistică, istorie, sociologie etc. De aici și locul foarte important pe care îl ocupă această disciplină în cercetarea fundamentală a limbii privind moștenirile din substrat. Aplicarea metodei onomastice în cercetarea substratului limbii române a dat rezultate însemnate (de ex., prin examinarea repartiției teritoriale a oiconimelor formate cu sufixele *-dava* și *-bria* s-a putut face delimitarea între tracii de sud și de nord, precum și limitele spațiale populate de aceștia).

Din vocabularul autohton al limbii române au ajuns până în zilele noastre cca 90 de cuvinte apelative de proveniență sigură din substrat (cuvinte-radical și derivate). În opinia lui Gr. Brâncuș, „e de presupus că în epoca românei comune (perioada de dinainte de separația dialectală sud- și nord-dunăreană, aproape toate cuvintele moștenite din substrat erau răspândite pe întreg teritoriul de limbă română...” (Brâncuș, 1995, p. 18), iar capacitatea de transfer în onomastică, este apreciată drept una dintre trăsăturile cele mai însemnate ale vocabularului autohton (*ibidem*, p. 19).

1.2. În anii 2016-2018, cu scopul de a completa datele privitoare la tema de cercetare *Cuvinte de substrat examinate din perspectiva geografiei lingvistice* (în baza atlaselor lingvistice apărute la Chișinău), ne-am propus să apelăm la date oferite de onomastică și am procedat la excerptarea antroponimelor formate de la o bază apelativă de substrat înregistrate în repertoriul *Recensămintelor populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774* (– RP). Ar fi de observat că recensămintele la care ne referim au fost efectuate în timpul operațiunilor militare rusești antiotomane pe teritoriul Moldovei.

Potrivit materialelor RP, listele cetățenilor sunt prezentate pe ținuturi (21 la număr), ocoluri, localități, moșii, mănăstiri și schituri. În total au fost înregistrate 1977 așezări (sate și cătune), printre care și 19 târguri. În afara acestora, au fost notate 195 de sate pustii, locuitorii cărora le-au părăsit sau au fost duși în robie în timpul incursiunilor tătarilor sau ale turcilor. Dintre cele 1958 de sate populate, 1430 aparțineau boierilor (și răzeșilor), 395 – mănăstirilor, 16 – negustorilor, 117 – visteriei statului (Kotenko, 1957, p. 55). Din totalul de 92.873 de gospodării, înregistrate în timpul RP, locuite erau 88.730, iar nelocuite 4.143. Numărul total al populației înregistrate în timpul recensămintelor a fost de 443.650 persoane (*ibidem*, p. 55-56), (după alte date în Moldova din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea locuiau peste 600.000 persoane, lucru ce pare a fi adevărat, dacă ar fi să luăm în considerație persoanele refugiate din calea armatei rusești, stabilite pe teritoriul țării (din cauza impozitelor mari, a îndatoririlor puse pe umerii băștinașilor privind asigurarea armatei ruse cu alimente, animale de tracțiune, precum și obligativitatea corvodelor etc.). Respectiv, în Moldova dintre Prut și Nistru densitatea populației era cea mai joasă.

Sursa a fost selectată din următoarele motive: 1) onomastica păstrează fapte foarte vechi conservate în nume proprii (antroponime și toponime); 2) cu

toate lacunele lui, acest registru de evidență a populației este mai complet decât alte asemenea registre; 3) este cea mai accesibilă dintre sursele (de acest fel) ce reflectă perioade mai vechi din istoria Moldovei, fiind editată în volum aparte la Chișinău etc. Din perspectivă lingvistică, valoarea cea mai importantă este că structura materialul antroponimic din *Recensăminte* reprezintă antroponime ce reflectă etapele de constituire a numelui de persoană: prenume, prenume + supranume/ poreclă, prenume + variante ale formulei filiației, prenume + nume de familie/ patronim – structuri care ne permit să surprindem numele de familie în constituirea sa. Prin urmare, la sf. sec. al XVIII-lea numele de familie nu era încă o componentă obligatorie în identificarea unui individ. Individualizarea se făcea adăugându-se la prenume un determinativ-identificator format de la prenumele părintelui (a viței de neam), al localității, a meșteșugului practicat, al ocupației ș.a. care trebuiau să-l deosebească de semenii săi din comunitatea sătească.

Întrucât este vorba de anii '70 ai sec. al XVIII-lea, au fost înregistrați doar stăpânii gospodăriilor/ capii de familie, adică antroponimia, în bună parte, este „bărbătească”. Nume de persoană feminine apar rar – în cazul când lipsește bărbatul-soț sau bărbatul-tată în gospodărie, precum și atunci când numele de familie (– NF) sau supranumele respectiv a fost moștenit de la predecesori.

1.3. Din motivele prezentate mai sus, ne-am propus să folosim drept sursă *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774* – sursă ce cuprinde material antroponimic și toponimic notat pe întreaga întindere geografică a Moldovei medievale și care se referă la toți cetățenii ei. Astfel, în marea lor majoritate, antroponimele înregistrate reprezintă populația rurală, care accepta schimbările mai greu. Faptul dat reprezintă o realitate lingvistică de epocă veche, fixată de cca 250 de ani în urmă, înainte de declanșarea primenirilor aduse de secolul al XIX-lea.

2. În cele ce urmează, vom prezenta, în ordine alfabetică, antroponimele formate de la o bază apelativă de substrat din repertoriul RP.

Baci. În repertoriul onomastic al RP acesta este cunoscut ca supranume, determinativ exprimând ocupația. Supranumele *baci* a fost alăturat prenumelui persoanelor care ocupau funcția de baci la stână, dacă nu chiar pe cea de cioban, căci semnificația cea mai veche a cuvântului este de „cioban” (Brâncuș, 1983, p. 31). Funcția supranumelui era de a individualiza între ele persoane care purtau același prenume sau persoana care practica ocupația sau meșteșugul desemnat. La est de Prut acesta a fost notat ca nume determinativ pe lângă prenume, notat cu minusculă, în ținuturile: Hotin – *Toader, baciul* (II, p. 114; s. Costiceni), Cernăuții – *Ion, baciul, Sandul, baciul* (I, p. 383; s. Cotul lui Baenschii); Grecenii – *Constantin, baciul* (II, p. 221; s. Goteștii), Orhei-Lăpușna – *Savil, baciul* (II, p. 459; s. Ustia).

Mai puține sunt cazurile de a fi notat în formule ce exprimă filiația, în care apare ca supranume: *Costandin sân baciul* (II, p. 411; s. Sărătenii, țin. Orh.-L.). O altă atestare este antroponimul feminin *Băcioae*, format de la

numele soțului cu ajutorul sufixului *-oaie*, prin moțiune (II, p. 462; s. Lopatna, țin. Orh.-L.).

Se pare, acesta, ca și antroponimul *Badea*, a putut fi utilizat ca prenume.

Balaur(e). În antroponimia RP a fost notat ca NF, în două variante fonetice: *Bălaur* (II, p. 119; s. Râncaciul, țin. Hot.); *Bălaor* (II, p. 456; s. Făureștii, țin. Orh.-L.).

Baligă. Cu transfer în onomastică, autohtonul *baligă* a fost notat o singură dată, cu majusculă, ca NF, în antroponimul *Vasâle Băligă* (II, p. 170; s. Zalucea, țin. Hot.). La originea sa, este un supranume apelativ.

Baltă. În RP autohtonul *baltă* este bine prezentat ca bază apelativă de la care s-au format nume de persoană. Ca prenume nu se întâlnește. Trecerea lui în antroponomastică s-a făcut prin intermediul valorii de supranume/ NF. În numele bipartite de persoană, *Baltă* e notat cu majusculă, înlocuind patronimul, în s-le Beșănăuții, Feteștii, Iadenița din țin. Hotin (II, p. 160, 164;) și în s-le Zgheroaea și Drăgușenii din țin. Orhei-Lăpușna (II, p. 442, 445) – toate prezentând forme omofone cu baza apelativă *baltă*, nearticulate. La acestea se adaugă, tot ca NF, derivatele *Bălțean* și *Bălțeanu* (II, p. 443, s. Sălăjenii; p. 416, Târgul Orheiului, țin. Orh.-L.), precum și *Băltățescu* (II, p. 166; s. Mărcăuții, țin. Hot.). Formele date au la origine nume topice.

Bâlc. Autohtonul *bâlc* este cunoscut în toponimie ca entopic cu variantele fonetice: *bâlc*, *barc*, *bărc*, *bârc*. Transferul acestuia în onomastică s-a produs prin forma de bază, ca supranume/ NF. Astfel, la est de Prut, ca NF, au fost notate: *Bâlcu* (II, p. 130; s. Prihorodul, țin. Hot.): *Bărculeasă* (II, p. 456; s. Goianul, țin. Orh.-L.), format prin moțiune de la NF masculin *Barcul*/ *Bărcul*. Mai multe la număr sunt antroponimele derivate: *Bărcar* (II, p. 466; s. Oleșcanii) și *Bărcari* (II, p. 470; s. Vorotețile); *Bărcuță* (II, p. 459; s. Criulenii), *Bărcăonu* (II, p. 454; s. Sarâmârza) și *Burcan* / Bu[ă]rcan (II, p. 470; s. Ocna) – toate notate în țin. Orhei-Lopușna.

Bâr. În limba română *bâr* este un cuvânt, interjecție, cu care se cheamă, se îndeamnă sau se alungă/ gonesc oile. El reprezintă o bază onomatopeică de la care s-au format mai multe derivate, acoperind întreg spațiul de limbă română încă din vechime. În listele RP au fost notate antroponime formate de la un substantiv *bâră*/ *bârcă* „oaie”: a *bârâi* vb. „a mâna oile strigându-le „bâr”, *bârâiac* „miel” ș. a.

Cele mai multe înregistrări în RP le avem în antroponime din țin. Hotin, cu forma *Bârcă* (identică cu derivatul apelativ): *Bârcă*, moșneagul, Toader sin *Bârcă*, precum și NF *Bârcă* (II, p. 113, Negrinții; 155, Hrămăncăuții; 166, Bulboaca, țin. Hot.; II, p. 219; s. Larga, țin. Gr.). Ca NF, trecut prin valoarea de supranume, a fost notat derivatul *bârâiac* (< *bârâi* vb. < *bâr*) cu varianta *Bărăeac* (II, p. 445; s. Drăgușenii, țin. Orh.-L.); cf. oiconimul *Bărăeacu* (I, p. 93; II, p. 422; țin. Orh.-L.).

Brad. În stânga Prutului, baza apelativă *brad* o avem notată în NF *Brăduțan* (II, p. 168, 169; s. Criva, țin. Hot.), formă derivată de la un toponim *Brăduț* cu suf. *-an*. Prin urmare, avem un antroponim derivat toponimic

format de la numele localității. În cazul dat, numele satului era *Brăduțu(l)* sau *Brăduții*, (**Brăduț(ii)*), oiconim nefixat în RP).

În Târgul Hotinului a fost notat NF *Bradunski*, formă slavizată a NF românesc *Brădun* (*brad* + *-un* + *-ski*) (II, p. 179).

Însă cea mai valoroasă formă pentru istoria limbii române, notată în RP, este forma *Braz* din antroponimul *Vasile Braz* (I, p. 126; s. Cobești, țin. Cern.), care „ne asigură de existența variantei originare *braz* (de la care s-a refăcut de timpuriu sing. *brad*” (Brâncuș, 1995, p. 26).

Brânză. În RP, baza apelativă de substrat *brânză*, transferată în onomastică, apare notată în antroponime NF din satele: Highidișul, Boghicieni, Goeanul, Jora de Sus, Târgul Orheiului din ținutul Orhei-Lăpușna (II, p. 403, p. 416, p. 419, p. 447, p. 456, 462, precum și în formula de filiație *Crăciun zât Brânză*, notată în s. Meleşeni (II, p. 403). În țin. Hotinului, baza apelativă de substrat *brânză* o avem notată prin derivatele: *Brânzei* (II, p. 116; s. Marșanița; II, p. 131; [Ru]javnîța); *Brânzilă* (II, p. 157; s. Tăbanul). Ca antroponim derivat toponimic, o avem fixată în structura antroponimului *Axinte ot Brânzeni* (II, p. 182), probabil, același cu s. *Brânzenii*, țin. Hotinului.

Buză. În antroponimia de la est de Prut, poate fi considerată una dintre cele mai răspândite baze apelative de substrat cu transfer în onomastică, prin forme simple și derivate, articulate sau nearticulate. Antroponime NF identice cu baza apelativă *buză* au fost înregistrate în țin. Orhei-Lăpușna.: *Buză* (II, p. 442, s. Zgheroaea), *Buza* (II, p. 423, s. Săpotenii), *Buzul*, (II, p. 401, s. Dișcova; p. 437, s. Peresecina), pe când în țin. Hotinului a fost înregistrat numai NF *Buza* (II, p. 143, s. Culișavca). Mai frecvente sunt antroponimele NF derivate de la baza apelativă *buză*: *Buzatul* (II, p. 125, s. Malinița, țin. Hot.); *Buzilă* (II, p. 158, s. Burlăneștii; II, p. 176-177, s. Corjăuții, țin. Hot.) și (II, p. 410, Leușenii, țin. Orh.-L.); *Buzne* (II, p. 213; Frumoasa, țin. Gr.) și (II, p. 163; s. Codrenii, țin. Sor.), *Buzun* (II, p. 401; s. Dișcova, țin. Orh.-L.), precum și NF hibrid *Buzurnoiul* (din: *buzura* + suf. sl. *-noi*), articulat (II, p. 146; s. Lomancenîța, țin. Hot.).

Cioară. În antroponimia RP este cunoscut doar ca NF. La est de Prut, antroponime NF *Cioară* au fost înregistrate în satele Zărneștii, din țin. Grecenii, Hânceștii, și Chipercenii, din țin. Orhei-Lăpușna. Dintre antroponimele NF derivate de la baza apelativă *cioară* au fost notate: *Ciorăiu* (II, p. 218; s. Pelineiu, țin. Gr.); *Cioroiul* (*ibidem*; II, p. 220; s. Larga, țin. Gr.) și *Ciorescu* (II, p. 451; s. Dâncenii, țin. Orh.-L.).

Cioc. Potrivit datelor RP, la est de Prut, transferul în onomastică a acestuia a fost înregistrat în NF *Ciocul*, notat în s. Hânceștii, țin. Orhei-Lăpușna (II, p. 445) și în forma derivată *Ciocârlan*, NF notat în s. Caracușanii, țin. Hotinului (II, p. 178).

Ciut. Potrivit RP, în estul Prutului, *Ciută* a fost notat ca NF nearticulat, o singură dată (II, p. 416; s. Păhârniceenii, țin. Orh.-L.). Varianta cu *ș-* inițial nu a fost înregistrată.

Copac. Autohtonul *copac*, ca bază apelativă de substrat, se regăsește în NF *Copăcean* (II, p. 442; s. Zgheroaea, țin. Orh.-L.). Este singura atestare în registrele RP.

Cursă. Baza apelativă *cursă* a fost notată numai în antroponimul *Vasăli Cursăi*, înregistrat în s. Vornicenii, țin. Orhei-Lăpușna (II, p. 429).

Fărâmbă. Ca baza apelativă, autontonul *fărâmbă* se regăsește în NF *Fărâmbă*, înregistrat în s-le Nisporeni și Cârsteștii din țin. Orhei-Lăpușna (II, p. 449); precum și în formele antroponimice derivate: *Fărmuș* (II, p. 155; s. Rosușlii, țin. Hot.) și *Fărman* (II, p. 162; s. Târnova, țin. Hot.).

Fluier. Baza apelativă de substrat *fluier* se regăsește numai în derivatul diminutival *Flueraș* din antroponimele *Toader Fluieraș* și *Vasăle cumnat Fluerașului* (II, p. 169; s. Bălcăuții, țin. Hot.).

Gata. Autohtonul *gata* a fost înregistrat doar în compusul *Gurăgata* (gură + gata) din formula de filiație *Onofrei sin Gurăgata* (II, p. 173; s. Vancicăuții, țin. Hot.).

Ghimpe. Format de la baza apelativă *ghimp*, a fost notat NF *Ghimpul*, (II, p. 175; s. Larga, țin. Hot.; II, p. 454; s. Rusăștii, țin. Orh.-L.).

Groapă. În timpul RP, de la baza apelativă de substrat *groapă* au fost înregistrate NF *Groapă* (II, p. 157, s. Tăbanul; p. 164, s. Cupcenii, țin. Hot.; II, p. 453; s. Gârlile, țin. Orh.-L.) și derivatul onomasticizat *Grochină* (II, p. 464; s. Saharna, țin. Orh.-L.).

Grumaz. La est de Prut, de la baza autohtonului *grumaz* cu transfer în onomastică, a fost înregistrat doar NF *Grumeza* în antroponimele: *Tănase sin Grumeza*, *Ștefan Grumeza*, *Onofrei zet Grumeza* (II, p. 118; s. Șâșcăuții, țin. Hot.).

Leurdă. Prin transferul în onomastică a bazei de substrat *leurdă*, în s. Feteștii, țin. Hotinului, a fost înregistrat NF *Leordă* (de la var. locală *leordă*) (II, p. 160).

Mare. A fost înregistrat în NF format prin compunere *Calmari* (cal + mare) (II, p. 451; s. Mimoreni, țin. Orh.-L.). Se regăsește și prin forme derivate în NF *Măruș* (II, p. 149; s. Cerbicenii, țin. Hot.) și *Marulă* (II, p. 457; s. Dubăsarii, țin. Orh.-L.).

Măgar. De la autohtonul *măgar*, în urma transferului în onomastică, avem NF *Măgari* (II, p. 439; s. Răcea, țin. Orh.-L.) și *Măgariul* (II, p. 162, s. Târnova, țin. Hot.).

Mărar. Pentru baza apelativă de substrat *mărar*, în s. Mimoreni, țin. Orhei-Lăpușna, a fost înregistrat, în rostire locală, NF *Mărau* [pentru *Măraru*] (II, p. 450).

Mânz. În timpul RP, de la baza apelativă a autohtonului *mânz*, prin transfer în onomastică, au fost înregistrate doar NF formate de la derivate: *Mânțog* (*mânzoc*) (II, p. 455; s. Bățanii, țin. Orh.-L.), *Mânzar* (II, p. 452; s. Gangura, țin. Orh.-L.); *Mânzatul* (II, p. 120, s. Cerlena; p. 169, s. Bălcăuții, țin. Hot.).

Moș. Pentru baza apelativă *moș*, la est de Prut a fost înregistrat doar NF *Moșoae* în antroponimele *Vasăle sin Moșoae* (II, p. 159; s. Terebna, țin. Hot.)

și *Apostol a Moșoaiei* (II, p. 472; s. Suslenii, țin. Orh.-L.), format prin motiune de la un NF *Moș* sau *Moșu(I)*, NF înregistrat în Moldova de peste Prut.

Baza apelativă derivată **moșneag** a fost notată ca determinativ supranume în antroponimele: *Dumitru Țurcan, moșneag* (II, p. 465; s. Ciorna, țin. Orh.-L.); *Bârcă, moșneagul* (II, p. 113; s. Negrinții, țin. Hot.); *Andrei a moșneagului* (I, p. 400; s. Isacova, țin. Orh.-L.). Iar ca NF apare articulat în *-ul*: *Moșneagul* (II, p. 138, s. Tălmăceiu; p. 141, s. Carlacău; p. 148, s. Sacurenii, s. Clocușna; p. 161, s. Zăbricenii din țin. Hot.); în *-u*: *Moșneagu* (II, p. 403; s. Hogineștii, țin. Orh.-L.); în *-a*: *Moșneaga* (II, p. 112, s. Mămăliga; p. 120, s. Berestiea; p. 122, s. Cârsteneștii; p. 123, s. Domnenii; p. 125, s. Șălăuții; p. 130, s. [Ru]javnița; p. 137, s. Chelmeștii; p. 140, s. Siliștea Mândăcăuții; p. 149, s. Cerbicenii; p. 170, s. Zalucia din țin. Hot.; p. 406, s. Cucioaia; p. 418, s. Izbește i Cruhlicul; p. 423, s. Săpoteni, s. Bahmutia; p. 429, s. Lozova; p. 434, s. Vălcinețul; p. 469, s. Curlenii din țin. Orh.-L.).

Murg. Cu transfer în onomastică, autohtonul *murg* a fost înregistrat numai ca nume de persoană derivate. Ca posibil prenume apare în antroponimul *Murguleț, proprietar* (I, p. 117; s. Camina, țin. Cern.). La fel în structura derivatelor, se află în NF *Murgociu* (II, p. 217, târgul Grecenii; p. 219-220, s. Larga, țin. Gr.); *Murguță* (II p. 117, s. Noua Suliță, țin. Hot.), *Murguleț* (I, p. 119; s. Lahaceni, țin. Cern.).

Pârâu. În RP autohtonul *pârâu* a fost notat numai ca NF, mai rar decât era de așteptat. În antroponimia de la est de Prut apare doar varianta etimologică *pârâu*, care reprezintă evoluția normală a cuvântului în limba română (Brâncuș, 1983, p. 107). Astfel, NF *Pârâu* a fost notat printre antroponimele din țin. Orhei-Lăpușna (II, p. 430, s. Strășenii; p. 427, Ghețaoanii; p. 446-447, s. Lăpușna). Același fonetism se atestată și în compusul *Pestepârâu* (*peste* prep. + *pârâu* sb.) din antroponimul *Alexa Pestepârâu*, înregistrat în s. Țărujanii, țin. Hotin (II, p. 127).

Pupăză. Onomasticizat, ornitonimul *pupăză* a devenit mai întâi supranume. În repertoriul RP este atestat ca antroponim NF doar în două localități, fiecare aparținând la ținuturi diferite din stânga Prutului. Astfel NF *Pupăză* a fost înregistrat în țin. Hotin (II, p. 160, s. Bădrajii) și în țin. Grecenii (II, p. 222, s. Macrii). Un caz aparte îl prezintă forma NF *Pupință* din antroponimul *Ștefan Pupință* (II, p. 124; s. Colincăuții, țin. Hot.). Acesta ar fi format de la același radical primar *pup-*, însă fără reduplicare și cu alt sufix.

Potrivit datelor RP, numele proprii formate de la baza apelativă *pupăză* sunt rare în onomasticonul sec. al XVIII-lea. Unul dintre motive ar fi și simbolismul negativ pe care îl are pupăza în mitologia populară românească (Evseev, 2007, p. 341).

Rață. Potrivit datelor din RP, autohtonul *rață*, la origine un apelativ nume de pasăre, a pătruns în antroponimie ca supranume. În timpul RP, NF *Rață* a fost notat cu forma identică apelativului (II, p. 114, s. Costicenii din țin. Hot.; II, p. 423, s. Săpoteni; p. 442, s. Zgheroaea; p. 448, s. Șișcanii; p. 471, s. Berezlojii din țin. Orh.-L.).

Strungă. Majoritatea antroponimelor formate de la apelativul *strungă*, aflate în repertoriul RP, au tema *strug-*. Privite din perspectiva formării antroponimelor românești, acestea prezintă faze anterioare formării numelui de familie. În cele mai multe dintre antroponime, forma derivată *stru(n)gar* apare ca supranume indicând asupra ocupației persoanei vizate: *Dumitrașcu, strugar, Nicolae, strungar, Vasăle, strungar*, (II, p. 116, s. Marșănița; p. 165-166, s. Rătunda din țin. Hot.).

Antroponimele ce au forme articulate în *-(i)ul* sau *-u* precum *Gheorghiță, strugariul* (II, p. 114; s. Costiceni, țin. Hot.) atestă, prin supranumele articulat, un grad mai înalt de individualizare a persoanei purtătoare de antroponim, decât în cazul supranumelor nearticulate.

Exprimând legătura de rudenie directă, acesta poate ține locul patronimului, cum ar fi în antroponimul *Vasăle sin strugariul* (II, p. 114; s. Costiceni, țin. Hot.), în care cea de-a doua componentă *strugariul* (articulată hotărât) din structura prenume + supranume, atestă o fază de trecere a apelativelor cu funcție de supranume la numele proprii, NF. De la această fază, prin eliminarea determinativului *sin* („fiul”) din formula dată de filiație, s-a ajuns la NF *Stru(n)garu(l)*.

Țap. Atestat ca nume comun (*țapu*) în sec. al X-lea, autohtonul *țap*, de timpuriu, a cunoscut transferul în onomastică/ antroponimie. Pe parcursul evoluției antroponimiei românești, acesta (ca și patronimele *Lupul, Ursul* ș.a.) era un prenume (probabil, și poreclă/ supranume), prin care a ajuns ulterior în categoria NF. Ca nume de persoană îl avem notat în antroponimul *Ioniță sân Țapu* (II, p. 443; s. Sălăjenii, țin. Orh.-L.). În timpul RP, a fost înregistrat și ca NF, articulat în *-ul* și *-u*: *Țapul* (II p. 160; s. Hurghineștii, țin. Hot.), *Țapu* (II, p. 139, s. Cumarău; p. 165-166, s. Rătunda, țin. Hot.); precum și în derivatele, la origine supranume/ porecle, evoluat în NF înregistrate în țin. Orhei-Lăpușna: *Țapuș* [țap + -uș] (II, p. 454; s. Rusăștii), *Țapeș* [țap + -eș] (II, p. 445; s. Hânceștii).

Țeapă. Cuvântul de substrat *țeapă* (var. *țep, țăp*) se regăsește în NF *Țăpîrlan*, avându-și forma derivată de la *țăp* cu suf. *-ârl-an* (II, p. 218; s. Pelineiu, țin. Gr.).

Urdă. Apare înregistrat prin derivatul antroponimic *Urdilă* [*urd-* + *-il-ă*] din antroponimul *Iordachi sin [fiu lui] Urdilă* (II, p. 164; s. Chiurchiul, țin. Hot.), în care *Urdilă* ocupă locul patronimului. În cazul dat, avem modelul de identificare a copiilor în comunitatea patrilineară la români, exprimat potrivit formulei filiației: prenume + fiu [(al) lui] + numele patern, în care *Urdilă* ocupă locul patronimului.

Vatră. În actele RP, apelativul de origine autohtonă *vatră* e atestat ca NF în antroponimul *Miron Vatră*, avându-și forma identică cu cea a apelativului (II, p. 157; s. Tițcanii, țin. Hot.).

Concluzii:

1) În Moldova sec. al XVIII-lea, repertoriul antroponimelor și răspândirea lor teritorială în stânga și dreapta Prutului, potrivit datelor RP, nu prezintă

diferențe mari. Particularitățile de limbă demonstrează unitatea limbii vorbite în acest spațiu.

2) Relațiile strânse dintre limbă (în particular, onomastică) și societatea umană a făcut ca numele de persoană și numele de locuri să păstreze în arsenalul lor fapte de limbă vechi și foarte vechi. Faptul dat face ca onomastica, în felul ei, să păstreze și să utilizeze curent fapte de limbă din diverse epoci istorice.

3) Întrucât onomastica, păstrează și utilizează fapte foarte vechi, ea poate servi ca metodă de cercetare pentru alte domenii ale limbii, și nu doar. Operând cu realități din viața trecută, onomastica păstrează și fapte de limbă care pot fi puse în relație cu substratul limbii române.

4) Fiind strâns legată de problema identificării și individualizării fiecărui membru al comunității, constituirea antroponimelor, reflectă și forme perpetuate din substrat.

Referințe bibliografice:

1. BRÂNCUȘ, Grigore. *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*. București, 1995.
2. BRÂNCUȘ, Grigore. *Vocabularul autohton al limbii române*. București, 1983.
3. EVSEEV, Ivan. *Dicționar de simboluri*. București, 2007.
4. KOTENKO – КОТЕНКО, И. А., МОХОВ, Н. А., СОВЕТОВ, П.В. О тенденции роста народонаселения Молдавии в эпоху феодализма. În: *Ученые записки*, том VI (серия историческая). Chișinău, 1957.

Surse:

Moldova în epoca feudalismului. Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774. Volumul al VII-lea, părțile I și II. Chișinău, 1975.

Abrevieri:

RP – recensământul populației,
NF – nume de familie,
țin. Cern. – ținutul Cernăuții,
țin. Hot. – ținutul Hotinului,
țin. Gr. – ținutul Greceii,
țin. Orh.-L. – ținutul Orhei-Lăpușna,
țin. Sor. – țin. Sorociei.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P. Hasdeu” al MEC.